

„Pri zgodovinskem pouku se imamo ob enem ozirati na zemljepisne reči; v ta namen poslužujmo se primernih zemljevidov.“

„V eno-, dvo- ali tri-razrednih ljudskih šolah berilo tudi v viših tečajih za zgodovinski uk zadostuje. V učnih urah, zgodovini odmenjenih, naj se zgodovinski sestavki ne razlagajo slovnično, ampak po njih zgodovinskem zapopadku.“

„Želeti je, da bi postali vsi zgodovinski odlomki v berilu in vse zgodovinske slike, s katerimi se je učenec ves čas, ko je v šolo hodil, seznanil, enotna celota, ki naj bi jo učitelj zadnje šolsko leto kronologično vrstil in skupil. Sklep vsega zgodovinskega uka naj bode kratek posnetek avstrijske ustave. Ko pa učitelj ustavo razlaga, naj se primerno ozira na razmere domače dežele.“ (Dalje pride.)

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XXIII. 1865. „Glasovite besede — čakati znamo — so se tudi narodov prijele, pravi dr. Bleiweis v Novoletnici; čakali so s korenito potrpeljivostjo. Z upanjem, da bode bolje, stopijo v mlado leto . . . Mi pa mali slovenski narod, kaj imamo mi pričakovati za svoj národni napredek od prihodnjega leta? Nič hudega . . . Kar smo počeli lepega in občnokoristnega, prijelo se je; kviško raste, dobro je ukoreninjeno. — Imeli smo mnogo lepih narodnih svečanosti in slavne spomenice, pri katerih se je slovenski narod pokazal, da živi; ustanovile so se nove čitavnice in rodila se nam je Matica slovenska — središče dušnega razvijanja. Brez prenapete hvale moremo reči, da v preteklem letu nismo rok križem držali; kazali smo, da smo v svoji zmernosti in vsem svojem ravnanju zreli za ustavno življenje. In tako bodi tudi prihodnje leto. Iz žive srede naj se širi omika in razvitje vseh dobrih narodnih moči v vse ude in žile; množi naj se narodna ljubezen in narodna zavést, pa živo čutje ustavnega prava; okoli njih pa naj se ovijajo vse čednosti avstrijskega državljana. Tadaž stanovitno naprej, pa brez strahú na postavni ustavni poti tudi v novem letu!“

Sicer je v triindvajsetem tečaju sam spisal na pr.: „Listje in smrečje velika dobrota gozdom. Kako bi se dalo kmetom pomagati, da v potrebi dobijo denarja na pósodo. Svilarstvo. Kako naj se obdeluje bombaž ali pavola. Gospodarji zložite svoja posestva. Korist za kmetijstvo, ako se zložijo posestva. Poljedelske mašine pri manjših kmetijah. Potreba gozdov. Gospodarji, spomnite se nemške detelje. Učimo se od Francozov. Tudi kmet potrebuje za svoje gospodarstvo zapisnikov, pa kako naj jih napravlja. Ministerska prememba. Kmetijska politika. Kako naj se živini pokladajo oljnate preše. Iz velicega zdravniškega zbora na Dunaji itd.“

Modro je vodil čitavnico in razun drugih sta znamenita njegova govora v občnem letnem zboru o slovenščini, materni besedi v našem družnem življenju in o slogi, pa o solncu oktoberskem (354). — Matica mu je bila posebno pri srcu, in po njegovem navetu je bil jej prvi začasni voditelj baron Anton Zojs, prvi pravi predsednik dr. L. Toman, drugi dr. E. Costa. Podarivši za vstanovitev koj 100 gld. (nam. pravičnih 50) je izročil jej „Zgodovino Slovencev“, rokopis nekdanjega društva Slovenskega iz l. 1849; storil, da je izdajala po Hicingerjevi sostavi tako popoln koledar, da si je pridobila poleg Kozlerjevega zemljovida tudi zemljopis slovenskih dežel, ruzun Vodnikovih tudi pesni J. Vesela Koseskega itd. „Prvo, drugo in tretje je, da dobimo veliko udov, potem bode tudi dovolj dohodkov“ — je klical v prvem občnem zboru, in takrat povedal: „O Wolfovem

slovníku je skrb prevzel naš deželni zbor; vsi akti leže na moji mizi v deželnem odboru. Očitno pri tej priliki izrečem, da ne jez, ne moji tovarši v deželnem zboru ne bomo iz misli izpustili važne te stvari (168)^a.

Marljiv je bil v deželnem zboru in odboru, in v Novicah priobčil nektare bolj državopravne sestavke na pr.: V brambo Jugoslovanov (da niso nasprotniki Avstrije). Ali more dualizem ali federalizem osrečiti Avstrijo (182). O skupini dežel slovenskih (255). Avstrija, pozor (proti znamenju iz Florence — proti Lahom. 323)! O slovenskem programu. Odgovor graški Tagespošti (346 — 8). Ali ima kranjski deželni zbor pravico, državopravne reči obravnavati (373). — V šolskih stvaréh: Kdo mora začeti, da v gimnazije in realke dobimo slovenskih knjig (18). — Pustite nam Idrijo, kakor je bila (92). — O svečanosti v rojstnem kraju Jurja Vegata govoril je tudi dr. Bleiweis: „In ako se vprašamo: kdo je mar — ta junak, ta učenjak? zagromi nam od vseh krajev sveta odgovor: taka glava korenine je slovénki oratar (326).“ — Rojakom jako koristni so nauki, ktere je dajal to leto (195. 237. 8) zoper izseljevanje v Ameriko na pr.: „Res, da sila kola lomi, in da se ne dá tajiti, da so nastopili bridki časi in so sem ter tje nadloge tolike, da marsikter oče obupa, kako bi preživil družino. Al želó želó se móti, kdor misli, da vsacega v Ameriki čaka pogača. Ako bi taka bila, že davno bi ne bilo nobenega človeka v Evropi — vsi bi se že mastili z amerikansko pečenko. Naj tedaj resno prevdari, predno kdo zapusti domačijo in gré tako daleč čez morje s trebuhom za kruhom, od kodar ne more lahko več nazaj. Samec že še prebije težave ptujstva; al kaj počne oče z otroci? . . . Saj imamo v našem cesarstvu kraje, kjer sprejemajo naseltnike . . . Saj je bližnja Srbija . . . itd.“

„Ker se bliža novo leto, vabimo (412) na novo naročilo svoje dosedanje naročnike, pa tudi druge, kterim je naš list po volji. Polje, ki ga obdelujejo iz prvega svojega začetka do danes Novice, je tako obširno, da vsak bravec nahaja v njem to svoje. Ker tvarina Novic ni samo blagó za danes, ktero jutro nima zanimivosti več, se menda po pravici morejo imenovati narodna knjiga. Ker najizvrstnejši pisatelji slovenski stojé v vrsti sodelavcev naših, kterim se pri tej priliki javno zahvalujemo za njih podporo, moremo zagotoviti svoje čitatelje podučne in zabavne hrane tudi v prihodnjem letu. Časi so važni, zato pa je tudi vsakemu Slovencu treba zvestega prijatla, ki ga vodi v tem času“.

XXIV. 1866. „Blagor izreje mladosti, pravice našega naroda stoje danes na dnevnem redu. Treba, da se važna stvar reši pravično. Učni jezik v šolah je kos ravnopravnosti narodne; da mora obveljati v Avstrii, ktera šteje toliko različnih narodov. Bridke čase so imeli — razun Nemca — drugi narodi; zdaj bode drugač. Ministerstvo zdanje kaže pošteno voljo, da hoče popraviti, kar so pregrešili predniki njegovi. V vrsti ravnopravnih zadev pa je šola prva“ — je govoril dr. Bleiweis, izročivši v deželnem zboru predlog, naj bi sklenil deželno postavo, po kateri se ustanovi učni jezik v ljudskih šolah, realkah in gimnazijah na Kranjskem (23. 39.), o napravi niže učilnice za kmetijstvo (399)^a. —

V pričujočem štiriindvajsetem tečaju pa je priobčil na pr.: „Poduk, kako naj posamezen gospodar ali pa cela soseska obdeluje svoj gozd, da si izredí lesá. Odgovor na vprašanja o živinskih (pasjih) boleznih. Trihine, nam še nova žival, človeku sila nevarne. Koliko je eno sadno drevo vredno. Še nekaj o prešičjih trihinah. Kako naj se vina v razstave pošiljajo. Murba pomočnica kmetijstvu. Nova pot poljedelstvu. Pisma do naših ljudi po Kranjskem o novih srenjskih zadevah. Pridelovanje sladkorne pese po skušnjah. Od nekterih drevju škodljivih gosenic. Nova trava — izvrstna živinska klaja. Ako jemlješ zemlji, dajaj ji tudi. Kmetijska razstava na Dunaji. Drevesa ob potih. Jag-nedi in vrbe so škodljive. Nauki iz letošnje dunajske razstave. Kako je letos s pri-

delkom naših svilnih črvičev. Nove skušnje, kdaj je pravi čas les sekati, da trden ostane in dolgo trpi. O sviloprejkah in dobrih jajčicah za seme. Pet poglavitnih potreb novega vrta. O šolah za kmetijstvo. Setve ne popašati. O hmelji nekaj. Vinarstvo. Olarija ali pivarija v Avstrii. Današnji stan gozdov. Dnevni red umnega in dobrega gospodarja. —

„Res vesela je ta novica, ako slišimo da se tudi kmetiški gospodarji stavijo v vrsto omikanih ljudi in napredujejo s časom, kateri ni več zadovoljen s tem, da kmet le matiko v roci ima, ampak tudi bukve, ki ga učijo, kako naj obdeluje zemljo in se sploh vede v gospodarstvu tako, da si za večje potrebe tudi več pridobkov vloví. Saj vendar ves svet več vé kot mi sami. Kaj pa se godí po svetu, to nam poročajo časniki in knjige; kdor pa pridno bere, ta tudi marsikaj koristnega izvé (299) itd.“ — „Že 1831. leta je v Ljubljani prišla na svetlo menda malo znana slovenska knjižica pod naslovom: *Kolera*. Potrebno podučenje za kmeta v prašanjih in odgovorih. Natisnil Eger. Pač resnične besede stavi pisatelj v predgovor, rekoč: Da pa pokažete, da v Boga zaupate, morate tudi tako delati, kakor pameten človek dela, ne kakor neumna živina. V tem se razločuje človek od živine, da prevdari, kaj bi mu utegnilo pomagati ali škodovati, in da to stori, kar mu pomaga in pusti, kar mu škoduje (338)“. — „Žalibog! da je res še mnogo gospodarjev, kateri ne vedó, kdaj je pravi čas košnje, da je prva košnja senó, a ne slama in ne otava. Kdor čaka s košnjo tako dolgo, da postanejo trave in detelje suhljad, dobí malo bolji pridobek kakor je slama; kdor pa kosí prezgodaj, da niso rastline v cvetji dodelale redivnega sená, pridela otavo, ki se loči od sená ravno v tem, da se kosijo rastline, ko niso še ocvetele. Tudi na brežinah, kjer se le enkrat kosí, je treba gledati na to (205)“. — „Žalibog, da manjšini deželnega zbora 1865. ni bilo mogoče podreti te „frajosti“, koja pregloboko sega v žep soseskin — ako se ženijo ljudje le na hlače brez premoženja, brez zagotovljenega zaslužka, ženska pa tudi nima ničesa drugega kakor lastnost otrok poroditi, ki jih s stariši vred naposled mora rediti — soseska, koja včasih sama nič nima! Al zdaj veljá še ta liberalna postava in županje se je ne morejo odkrižati (286)“. — Tako koristna sta poduka o plači za nastanovanje vojakov (325. 331), o navadni soli za živino in ljudi (383) itd. —

Gledé na tedanje obravnave v raznih zborih državnih in deželnih je priobčil v Novicah na pr.: „Kaj je svoboda (Dobrovoljne besedice kmetom slovenskim). Nemška zveza — nemški bund. O notranji politiki (o skupini notranje-avstrijski). Avstrija v različnih dobah. Etnografična (narodopisna) razstava v Moskvi. Poglejmo nazaj, da pridemo naprej. Misel o zedinjenji Kranjske, Goriške in Istrijske v eno skupino — ni nova misel. Nekatere opazke o zgodovinskem pravu. Poglejmo enmalo starodavno historično pravo Magjarov. — Oveselila ga je „Drobtinica narodne ravnopravnosti v cesarskih kancelijah“ (87), in „kolika radost to vsem slovenskim domoljubom, ako v tako važnih zborovih razpravah vselej visocega svojega dušnega pastirja — nadškofa — vidijo med seboj“ — vzkliknil je (13) o deželnem zboru Goriškem. Ožalostila ga je pa „Okrožnica knezoškofovega konzistorija ljubljanskega“, ktero (119—137) bistro razpravlja, in ž njo „Kakošen sad so nekdanje nemške ljudske šole na Kranjskem obrodile (143—254). Slovenščina v naših šolah pod krilom dunajskih profesorjev (Egger — Wretschko. 150)“. — Šolska sporočila ali izvestja je skrbno presojeval; v obrano (živec, nerv) oglasil se o jezikoslovji: o krajevnih imenih povedal jo (99) modro: „Kadar pišemo po nemški, pišemo po novem vsigdar Rudolfswerth, vsled razglasa sl. deželne vlade; slovenskega imena pa ta ukaz ni predrugačil in Rudolfovo je le po nekem častitem jezikoslovcu nasvetovano bilo. Narod se bo na veke Novega mesta v slovenskem jeziku držal, kakor se drži Ljubljane namesti Laibach, Vrhnike nam. Oberlaibach, Radoljce n. Radmannsdorf, Kranja n. Krainburg, Bi-

stre n. Freudenthal in sto in sto drugih imen. Da so nemška in slovenska imena mest, trgov in vasi navadno drugačna, ves svet vé. Novicam je razumljivost prvo^a.

„Nektere pesmice niso sicer slabo narejene; al hvale pravega pesniškega duha jim ne moremo dati. Ker ste slov. jezika dobro zmožni, svetuje vrednik (188) mlademu pisatelju, podajte se raje na drugo polje, ako vas mika slovstvena delavnost — saj nas čaka še na vse kraje potrebnega dela. Tudi se je čas v Evropi sploh predruščil: za pesmi ni toliko čuta več, kakor ga je bilo nekaj. Kako je žvrgolelo še ne tako davno na pr. v logih nemških vse polno pesnikov in kako radostno so se prebiral njih dela, — a zdaj? In kako so omolknili izvrstnejši pesniki naši? Materijalni in politični čas nima srca za pesmi!“ — „Celo nič — nas ni razsrdilo tako besedovanje — prav odgovarja (107) vredništvo! Kar „Preši“ prinesete in njima enaki listi zoper narodne zadeve naše, ravno kaže, da je čast našim ljudem po njih obrekovanim biti“. — „Kar se tiče opazke zastran skubenja, morajo vredništva vselej toliko skubsti, kolikor to zahteva spoštovanje, ki ga vredništva priznavajo vsacemu dopisniku s tem, da vzamemo njegov dopis v svoj list, po tem pa tudi odgovornost na-se. Skubli smo tedaj Vašega kakor tudi unega za toliko, da vsikdar objektivnost nadvlada subjektivnost. Saj naposled pri vseh drugih bravcih vendar le una veljavo ima (176). Opazke zaradi cirilice v ljudskih šolah naših nismo prezrli; al pustimo nepraktične svete, dokler še nimamo tega, kar je živa potreba in je tudi mogoče. Z utopijami se mi ne ukvarjamo radi (177)^a. — Novice — Schmierblatt... „Ako učitelj Heinrich misli, da je s to „lepo“ besedo ogrdil Novice, grozno se moti; iz njegovih ust je šmir le med našemu listu; po vsi domovini čislani pisatelji Novičini z vredništvom vred bili bi le tadaj razžaljeni, ako bi profesor Heinrich Novice hvalil!.. Ti (196) gospodine: Hrani za-se svoj šmir, — In Novicam daj mir!“

„Kdor prihodnjé leto nima Novic, po njem je! ponavlja v vabilu (412) na naročbo... Kar je bil naš list dozdej, zvesto ostane tudi v prihodnje: iskren prijatelj naroda slovenskega. Razun tega, da bode radovednim donašal vsakoršnih novic, skrbel bode neprenehoma za to, da narodu za teló in duhá njegovega kaj prida ostane iz berila Novičnega. Za to je našemu večletnemu trudu najmilejša hvala ta, da so Novice našemu ljudstvu bukve, ktere hranuje sebi in potomcem v poduk in zabavo. Da Novice, kakor je zdaj večina časnikov slovenskih, morajo tudi političen list biti, to nanašajo potrebe časa že od l. 1848; kakor so dozdej Novice temeljito obravnavale vsako važno politiško vprašanje, tako bodo s pripomočjo veljavnih mož ravnale tudi v prihodnje, in neomahljivo po istih pravilih, ki se strinjajo v tem načelu: Avstrija skupna, narodi njeni vsi ravnopravni!“

Učne slike iz zgodovine.*)

(Piše **Tone Brezovnik.**)

(Dalje.)

IV. Sokrat.

Moč in slava napravi človeka mnogokrat ošabnega in krivičnega, tako tudi Grke. Kmalu po tako slavno končanih perzijskih vojskah, začeli so se v svojo veliko škodo in sramoto sami mej soboj vojskovati (peloponeške vojske). S tem pa so izgubljali vedno bolj in bolj svojo prejšnjo moč in veljavo. A kar je še žalostneje, ginilo je čimdalje

*) Pri „Učnih slikah iz zgodovine“ so se vrinile sledeče tiskovne napake, in sicer beri: str. 42. vr. 21. iz m. in; str. 74. vr. 5. beri (558 pr. Kr.) m. (558 p. Kr.); str. 120. vr. 13. beri Delfi m. Defi; str. 202. vr. 9. beri med Eto m. med Etine; str. 202. vr. 15. beri puščice m. puške.